

Ольга Зигрій, Олеся Зигрій

МІСЦЕ ПРАВА НА ЖИТТЯ В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Життя є найбільшою цінністю людини. У ст. 27 Конституції України зазначено, що „... кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави - захищати життя людини...”¹. Права людини є невичерпними та виникають із моральних прав й залежать від умов нашого існування, які постійно змінюються.

Право людини на життя на сьогодні є цінністю, яка належить всій міжнародній спільноті, зокрема, у Загальній декларації прав людини², яка прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році та стала результатом безпосереднього досвіду Другої Світової Війни й представляє першоглобальне вираження невід’ємних прав, які мають усі люди³, в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (ст. 6), в Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод (ст. 2)⁴.

Актуальність теми

Глобальні перетворення, що відбуваються у світі, обумовлені потребою в захисті прав і свобод особистості. У деяких країнах відповідні соціально-політичні умови, які дозволяють забезпечити гарантованість та захист прав людини, все ще знаходяться у процесі становлення. Тому юридична наука має бути готова застосувати ціннісний погляд на життя як на найвище благо.

Сьогоднішня дійсність українця пояснюється також психологічним станом, настроєм у різних галузях життя, що проявляються у негативних процесах, пов’язаних із

---

¹ Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. - К. : Мін-во Юстиції України, 2006. - 124 с.

² Загальна декларація прав людини / Міжнародний документ від 10.12.1948. – Режим досупу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

³ А. Ю. Мартинов. Загальна декларація прав людини 1948 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2005. — Т. 3 : Е — Й. — С. 189.

⁴ Слома В.М. Право на життя як особисте немайнове право фізичної особ / В.М. Слома // Юридичний вісник, 2012. - № 1(22). – С. 77-81. – Режим досупу : <http://library.tneu.edu.ua>

нестабільністю в державі, неспокоєм на сході країни, анексією південної частини держави, зміною духовно-моральних відносин, які складаються в суспільстві.

Право як невід'ємна частина процесів, що мають місце в суспільстві, охоплює та впливає на цілі, інтереси й вчинки людини. В правовій системі точкою відліку координат має стати саме право на життя, як явище, яке формалізує життя людини⁵. Отже, право на життя із вузько правового трансформувалося в соціальне благо, міжнародний стандарт оцінки якості життя людей, яке в сучасних умовах набуває особливої гостроти та актуальності.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій

Право на життя пройшло тривалий шлях становлення та розвитку в природно-правовій теорії, яка почала формуватися ще в Давній Греції та Римі. Давні юристи ототожнювали право на життя із розумними законами природи та не відокремлювали право від моралі, еталоном якої вважався природний божественний закон. Біологічно-соціальна сутність людини дозволила їй законодавчо захистити своє життя, звівши природне право на життя, на фізіологічне існування (право існувати, жити) до позитивного.

Серед дореволюційних дослідників, які вивчали проблеми права життя людини, сімейних відносин, особлива увага приділяється О.І. Левицькому, А.С. Лебедеву, О.Я. Єфименку, П.С. Єфименку, В.І. Семевському.

Поряд із загальнотеоретичними дослідженнями варто виділити наукові праці вчених, які вивчають проблеми прав людини у сьогоdnішній час, це зокрема І.Р. Калаур, В.С. Ковальська, В.М. Слома, Є.С. Резнік, Р.О. Стефанчук та інші. Проте процес загального визнання прав людини неможливо вважати завершеним.

Виклад основного матеріалу

В сучасному світі життя людини являє собою найважливіше основне соціальне благо, невіддільне від особистості, яке охороняється правом на життя як матеріальна форма існування людини. Людина є єдиною живою істотою, яка свідомо може відмовитися від своїх основних якостей або визнати їх.

---

⁵ Юридична природа та зміст права на життя / А2К : Юридично-фінансова група. – Режим доступу : <http://a2k.ua/ua/>

«Право на життя» і «життя» – поняття не тотожні. Біологічне життя унікальне і є найвищим, найбільш загальним і природним благом.

Одним із найважливіших принципів демократичного світу вважаються, що: «свобода є благом і необхідні достатні підстави для її обмеження» та «порушення прав людини означає заперечення проявів людської гідності». Людина набуває право на життя з моменту народження, а інші права з'являються пізніше. Трагування прав людини та моральних норм її поведінки є найголовнішим, оскільки людина відрізняється від інших істот тим, що від природи наділена розумом. Розум виступає одним з необхідних засобів досягнення досконалості людини й суспільства. Ніхто не може обмежити людину у власних переконаннях, релігії, яку вона сповідує. Маючи власні погляди, не можна перешкоджати їх вираженню, незалежно від того, яким чином це робиться: висловлення в ЗМІ, поведінкою чи стилем одягу.

Кожна людина розвиваються у просторі й часі. Жахливим було формування в людини почуття національної меншовартості, що водночас культивувало повагу до „старшого брата”, навіювало переконання в перевазі інших народів над нами. Український характер і наші традиції постійно були предметом гумору і висміювання.

Віками український народ позбавляли усіх ознак культурної самостійності, всіх цінностей. Цьому сприяла та обставина, що історична доля змушувала нас працювати на інші народи. Духовна експансія триває і досі — зокрема, шляхом навмисного поширення російськомовної літературної та музично-пісенної продукції, часто низькопробної і спеціально здешевленої.

На сьогодні важливим завданням національного виховання українця є сприяти позбавити негативу зі свого минулого. З гідності, а не з інформованості розпочинається національне відродження. У відновленні історичної пам'яті та національної гідності серед інших чинників велике значення має висвітлення правдивої історії, науки, культури та освіти українського народу, очищення замулених джерел нашої спадщини.

У Європейській конвенції про захист основних прав та свобод людини зазначено, що «кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів»⁶. «Право на свободу вираження поглядів є не лише наріжним каменем демократії, але й передумовою здійснення багатьох інших прав і свобод, які гарантує Європейська конвенція»⁷.

---

⁶ Гом'єн Д. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини /Л. Гом'єн. - Львів: Кальварія, 1999. - 176 с.

⁷ Там же.

Конституція України (ст. 34) гарантує кожному право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів, свободу совісті і віросповідання (ст. 35)⁸. У цій же статті гарантоване право громадян України захищати свою незалежність та територіальну цілісність держави шляхом проходження військової служби в армії, захищати Вітчизну.

Конвенція ООН про права дитини гарантує право на вільне висловлювання своїх поглядів згідно з віком й зрілістю: „Дитина має право вільно висловлювати свої думки; це право включає свободу шукати, одержувати та передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, друкованій чи письмовій формі...”⁹. Також поручається на „...право дитини на свободу думки, совісті та релігії...”¹⁰, включає доступ до інформації із різноманітних джерел та захист від інформації, що несе шкоду дитині. Захищаючи право на особисте життя дитини, на захист від втручання в їхнє особисте, сімейне і домашнє життя. Батьки дитини за статтями 5 (Виховання в сім’ї та розвиваючі здібності дитини) та 18 (Відповідальність батьків та захист автономії сім’ї) мають право суттєво впливати на формування поглядів, „...однак, відношення до дитини, як до особистості вимагає поваги її волі, поглядів, серйозного відношення до неї, повага її гідності і особистого життя...”. Гарантує у сімейних відносинах право жити зі своїми батьками за виключенням тих випадків, коли це вступає в протиріччя з найкращими інтересами дитини, гарантуючи право зберігати зв’язок з обидвама батьками у випадку розлучення з одним із них або з обидвама¹¹.

Молодий вік – це період в житті людини, що існує між дитинством й дорослістю, тому що біологічне, фізіологічне і статеве дозрівання завершене, а в соціальному відношенні це ще не самостійна доросла особистість. Молодість виступає як період прийняття відповідальних рішень, які визначають усе подальше життя людини: вибір професії і свого місця в житті, вибір сенсу життя, вироблення світогляду.

Молодий вік – це період створення родини і сімейного життя, час освоєння обраної професії, визначення відношення до громадського життя і до своєї ролі в ньому. Людина здатна до реалізації свого життєвого задуму, повна сил і енергії, бажання здійснити свої мрії й ідеали. У молодості найбільш доступні найскладніші види професійної діяльності,

---

⁸ Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. - К. : Мін-во Юстиції України, 2006. - 124 с.

⁹ Конвенція про права дитини / Представництво Дитячого фонду ООН в Україні . - Режим доступу : http://www.un.org.ua/images/documents/3719/convention_small_final.pdf

¹⁰ Там же.

¹¹ Там же.

найбільш повно й інтенсивно відбувається спілкування, найлегше встановлюються і розвиваються відношення дружби і любові. Молодість вважається оптимальним часом для самореалізації.

Однією з найвідповідальніших подій в житті кожної молодої людини є укладання шлюбу. У Конституції України зазначено, що „Шлюб ґрунтується на рівній згоді чоловіка і жінки. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків¹²”. Саме у сім'ї передаються у спадок дітям культурні і моральні цінності родини, адже сім'я – це святиня. Наші предки славили силу і міць, велич і красу своєї родини. Із сім'ї починається виховання. На батьків покладається величезний обов'язок у вихованні своїх дітей, на державу - здоровий їх розвиток.

За Конвенцією про права дитини (ст. 6) „... кожна дитина має невід'ємне право на життя...”, держава забезпечує „... в максимально можливій мірі виживання та здоровий розвиток дитини”¹³.

Конвенцією про права дитини забороняє будь-які форми насильства або види поведіння чи покарання, які принижують гідність дитини. Заборонено застосування смертної кари, довічного ув'язнення. Не припустимою є економічна експлуатація дитини „...виконання будь-якої роботи, що представляє небезпеку для її здоров'я і фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку”¹⁴. Держави зобов'язуються докладати всіх зусиль для попередження викрадення дітей, торгівлі дітьми та їх контрабанди. Захист від усіх інших форм експлуатації, що завдають шкоду будь-якому аспекту добробуту дитини. Забороняє будь-яке насильство над дитиною і Конституцією України (ст. 52).

У Європейській конвенції про захист основних прав та свобод зазначено „...в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації

---

¹² Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. - К. : Мін-во Юстиції України, 2006. - 124 с.

¹³ Конвенція про права дитини / Представництво Дитячого фонду ООН в Україні . - Режим доступу : http://www.un.org.ua/images/documents/3719/convention_small_final.pdf

¹⁴ Там же.

або для підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідними в демократичному суспільстві”¹⁵.

У Конституції України свобода приватного та сімейного життя захищена ст. 32 й містить чотири самостійні частини: заборона, збирання і поширення конфіденційної інформації про людину без її згоди, надання можливості ознайомлення з відомостями про себе в державних і самоврядних органах, а також можливості судового захисту права людини на спростування недостовірної інформації про себе¹⁶.

Охороняється це право й на міжнародному рівні, зокрема: ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 8 Європейської конвенції.

Особливе місце має поділ людства за ознаками (расовими, мовними, чисельністю тощо). У зв'язку з цим сформувалися й певні відмінності у світових етносах, які різняться між собою за чисельністю носіїв етнічності.

Упродовж свого розвитку людство сформувало систему національних і загальнолюдських цінностей. Католицька соціальна доктрина заявляє про „природні” спільноти і, тим самим, вказує на тісний зв'язок родини, нації з природою людини, що має свій соціальний вимір.

Творення будь-якої спільноти проходить через родину. Родину, націю й батьківщину ніщо не може замінити. XX-XXI ст. дали нам, українцям, вельми промовисті приклади, які відродили патріотизм української нації. Нація не може формуватися й утверджуватися без збереження історичної пам'яті, морально-духовних надбань, самоусвідомлення, відчуття належності до етнічної спільноти, до людського світу взагалі. Патріотизм як любов до батьківщини, свого краю визнає за всіма іншими націями рівні права, а тому є шляхом до впорядкування суспільної любові. Історія дає можливість зробити і таке суттєве зауваження: сила національного духу дуже зростає і стає непереможною, якщо поєднується з ідеалом релігійно-духовним.

У світі немає жодного народу, який би не мав своїх традицій й звичаїв, що передаються новому поколінню, забезпечують наступність нового й старого, сприяють гармонійному розвитку суспільства та особистості. Їх існування підтримується народними масами в усіх сферах громадського життя: трудовій, соціально-політичній, сімейно-побутовій, соціально-культурній. Кожна людина обов'язково повинна знати свій родовід:

---

¹⁵ Європейська конвенція з прав людини / European Court of Human Rights Council of Europe, 2010. – Режим доступу : http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

¹⁶ Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. - К. : Мін-во Юстиції України, 2006. - 124 с.

своє походження, своїх батьків, дідів і пращурів. Людина існує лише в роді, для роду і через рід.

Людина формує самосвідомість - цілісне уявлення про самого себе, емоційне відношення до самого себе, самооцінку своєї зовнішності, розумових, моральних, вольових якостей, усвідомлення своїх достоїнств і недоліків, на основі чого виникають можливості цілеспрямованого самовдосконалення і самовиховання.

Таким чином, реалізується одне з головних завдань людини - всебічно розвивати свої здібності. Формування і розвиток здібностей можуть бути реалізовані на основі задоволення потреб. Останні, у даному взаємозв'язку, є рушійною силою здібностей.

Однією з умов існування сучасної людини – є її освіченість. Держава визнає обов'язковим і бере на себе зобов'язання забезпечити середньою освітою громадян України. Ст. 53 Конституції України гарантує право на освіту і одночасно встановлює обов'язковість освіти. Законом передбачено відповідальними за одержання середньої освіти батьків дитини, якій ще не має 18 років¹⁷.

У Європейській Конвенції про захист прав та основних свобод людини держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати освіту і навчання відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань¹⁸. Право на освіту людині гарантоване й іншими міжнародними документами, де зазначається обов'язковість, хоча б початкової освіти:

- Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права (ст. 13),
- Загальна декларація прав людини (ст. 26),
- Конвенція ООН про права дитини (ст. 28).

Більш детально питання освіти в Україні регулюються Законом України „Про освіту” від 1991 року, Законом України „Про загальну середню освіту” від 1999 року, Законом України „Про вищу освіту” від 2014 року та іншими нормативними.

Висновки

Отже, у результаті проведеного аналізу системи прав та свобод людини обґрунтовано, що право людини на життя набуває цінності саме в державі. Це

---

¹⁷ Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. - К. : Мін-во Юстиції України, 2006. - 124 с.

¹⁸ Європейська конвенція з прав людини / European Court of Human Rights Council of Europe, 2010. – Режим доступу : http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

пояснюється тим, що закріплення його в чинному законодавстві призводить до реального здійснення, а саме: додає більшої значущості та вагомості, забезпечує доконечний правовий захист з боку держави, окремих держав й в цілому всієї міжнародної спільноти.

Право на життя є правом першого покоління. Не є дароване владою, оскільки виникає незалежно від неї та без її згоди, також не може бути нею відібране без відповідних причин. Право людини на життя є особистим (громадським), немайновим, абсолютним, індивідуальним, суб'єктивним правом, яке займає особливе місце в системі прав та свобод людини.

Список використаної літератури

1. Гом'єн Д. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини /Л. Гом'єн. - Львів: Кальварія, 1999. - 176 с.
2. Європейська конвенція з прав людини / European Court of Human Rights Council of Europe, 2010. – Режим доступу : <http://www.echr.coe.int/>
3. Загальна декларація прав людини / Міжнародний документ від 10.12.1948. – Режим досупу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Конвенція про права дитини / Представництво Дитячого фонду ООН в Україні. - Режим доступу : <http://www.un.org.ua/>
5. Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. - К. : Мін-во Юстиції України, 2006. - 124 с.
6. Мартинов А. Ю. Загальна декларація прав людини 1948 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. - К. : Наук. думка, 2005. - Т. 3 : Е - Й. - С. 189.
7. Слома В.М. Право на життя як особисте немайнове право фізичної особ / В.М. Слома // Юридичний вісник, 2012. - № 1(22). – С. 77-81. – Режим доступу : <http://library.tneu.edu.ua>
8. Юридична природа та зміст права на життя / А2К : Юридично-фінансова група. – Режим доступу : <http://a2k.ua/ua/>

SUMMARY

Place Of The Life Right In The System Of Human Rights

Olga Zigriy - Doctor of Philosophy, Ph.D.,
associate professor of department of civil law and
process of the Law Faculty Ternopil National
Economic University

Olesia Zyhrii - Student the Law Faculty Ternopil
National Economic University

Basic approaches are analyzed in relation to understanding of essence of category of „life” in a philosophical and legal value. The problem questions, related to the concept, structure, maintenance and signs of human right to life, are found out, and also the place of the investigated right is determined in the system of human rights. Essence of guarantees of realization of human right to life is found out and their classification is carried out, the place and role of state and public institutes are determined among the guarantees of realization of human right to life.

Key words: life, rights and freedoms of man and citizen, human right on life, guarantees of human right on life, general guarantees of human right on life, legal guarantees of human right on life.

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано основні підходи щодо розуміння сутності категорії „життя” у філософському та правовому значенні. З’ясовано проблемні питання, пов’язані із поняттям, структурою, змістом та ознаками права людини на життя, а також визначено місце досліджуваного права в системі прав людини. З’ясовано сутність гарантій реалізації права людини на життя та здійснено їх класифікацію, визначено місце та роль серед гарантій реалізації права людини на життя державних і громадських інституцій.

Ключові слова: життя, права та свободи людини і громадянина, право людини на життя, гарантії права людини на життя, загальні гарантії права людини на життя, юридичні гарантії права людини на життя.